

**Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

"Təsdiq edirəm"
"Tədris məsələləri" üzrə
prorektor vəzifəsini icra edən:

 dos.Z.I. Məmmədov
"12" "08" 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050103 Coğrafiya müəllimliyi

Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət

Kafedra: "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası"

I.Fənn haqqında məlumat

Fənnin adı: Torpaq coğrafiyası

Fənn proqramı: Lənkəran Dövlət Universitetinin Elmi Metodik Şurasının 12.03.2002-ci il 17 sayılı protokolu əsasında Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Elmi-Metodik Şurasının "Coğrafi-ekologiya" bölməsinin 05.06.2002-cil tarixli iclasının qərarı ilə təsdiq edilmişdir.(protokol № 11
Kodu: İPF-B12

Tədris ili: III (2025-2026) Semestr: VI

Tədris yükü: 60 saat Auditoriya saati 60 (mühazirə 30 saat, 30 saat seminar)

Tədris forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 5 kredit

II.Müəllim haqqında məlumat:

Soyadı, adı, elmi adı və dərəcəsi: b/m Əmənov Qalib Alışirin oğlu

Məsləhət günləri və saatları:

E-mail ünvanı: 75winner@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri Əli Məmmədov küçəsi 40

III.Tələb olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

Əsas:

- 1.Məmmədov Q.Ş. "Torpaqşünaslığın və torpaq coğrafiyasının əsasları" Bakı, "Elm" 2007,
2. Əliyev A.H., Hüseynov A.Ə. "Torpaq coğrafiyası torpaqşünaslığın əsasları ilə" dərslik. BDU-nun nəşri 1995,
3. Cəfərov M.İ. Torpaqşünaslıq "Elm", 2005,
4. Həsənov Ş.G., Əsgərova M.M. "Torpaq coğrafiyası torpaqşünaslığın əsasları ilə" Bakı, 2010.

Əlavə:

- 1.Почвоведение, 1и ч.2/под ред. В.Г. Розанова М., 1988, .
- 2.Ковда В.А. Основы учения о почвах. Т.1, М., 1973,
3. Алиев Г.А. Почвы Большого Кавказа (Т.2), «Элм», 1994, 430 с.
- 4.Салаев М.Э. Диагностика и классификация почв в Азербайджане. Баку, 1991, 239 с.
5. Mustafayev X.M. Torpaq eroziyası və ona qarşı mübarizə tədbirləri Bakı, 1974, 128 s.

IV.Perekvizitlər: Azərbaycan fiziki coğrafiyası

V.Korekvizitlər: İqtisadi sosial coğrafiyanın əsasları

VI Fənnin təsviri, məqsədləri:Torpaq coğrafiyası torpaqşünaslığın əsasları ilə fənninin landşaftın tərkib hissəsi kimi pedoqoji təhsil sistemində xüsusi yeri olub, təbii elm kimi təbiətin tərkib hissələri və onun komponentləri arasında qarşılıqlı əlaqəni öyrənib müəyyən etmək üçün geniş imkanlar yaradır. Torpağın formalaşması prosesi və torpaq tipinin yayılma qanunauyğunluqları ilə tanış olduqda yerin coğrafi mənzərəsini öyrənən tələbələr təbiətin mürəkkəb dialektik vahəddə olduğunu dərk edirlər. Torpağın öyrənilməsi və onun elmi əsasının dərinədən dərk edilməsi insanın təsərrüfat fəaliyyətinin düzgün istiqamətlənməsi, kənd təsərrüfatı istehsalının düzgün planlaşdırılması üçün çox zəruridir.

Planetimizin torpaqlarını və torpaq örtüyünü dərk etməklə torpaqşünaslıq başqa təbii (biologiya, geologiya, coğrafiya), fundamental (riyaziyyat, fizika, kimya) və tətbiqi elmlərdə (meliorasiya, əkinçilik, aqrokimya, meşəçilik, təbiəti mühafizə və s.) sıx əlaqəlidir və onların metodik yanaşma üsullarından və nailiyyətlərindən geniş istifadə edir. Ümumi yerşünaslıq fənninin tədrisində məqsəd yerşünaslıq elminin tədqiqat obyektləri və onlarla əlaqədar canlı və

cansız təbiətin rolu və təbiətdə baş verən proseslər haqqında tələbələrə məlumat vermək. Torpaqlar, onların əmələ gəlməsi (genezisi), quruluşu, tərkibi və xassələri, torpaqların coğrafi yayılmasının qanunauyğunluqları, torpağın əsas xassəsi olan münbitliyin formalaşması və inkişafını müəyyən edən ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqəsi, torpaqdan kənd təsərrüfatında və iqtisadiyyatın digər sahələrində səmərəli istifadənin yolları və dəyişikliklərin müəyyən olunaraq öyrənilməsindən ibarətdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarlı olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 bal tələbə semestr ərzində, 50 bal isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 30 bal kollokviumlara görə. Əgər fənn həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal- tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal- tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal- tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91-100 bal	Əla	A
81-90 bal	Çox yaxşı	B
71-80 bal	Yaxşı	C
61-70 bal	Qənaətbəxş	E
51-60 bal	Kafi	D
51 baldan aşağı	Qeyri kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir göröləcək.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 30 saat 30 saat seminar Cəmi 60 saat

№	Keçirilən mühazirə, seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		müh	sem	müh	sem
1	2	3	4	5	6
	<i>Mühazirə və seminar mövzuları</i>				
1	Mövzu. Torpaqsünəşliq fənni, predmeti, məqsədi, vəzifələri, inkişaf tarixi və tədqiqat metodları Plan: 1. Elmin predmeti, məqsədi və vəzifələri, inkişaf tarixi 2. Torpaqsünəşliq fənninin qarşısında duran əsas vəzifələr	2	2		

	3. Torpaqşünaslıq elminin tədqiqat metodları Mənbə : [1;2;3;4]				
2	Mövzu. Dağ süxurları və mineralların aşınması, torpağın mexaniki və mineroloji tərkibi Plan: 1. Aşınma və onun növləri 2. Torpağın mexaniki tərkibi 3. Torpağın mineroloji tərkibi 4. Torpağın morfoloji əlamətləri Mənbə [1,2]	2	2		
3	Mövzu. Torpaqəmələgəlmə prosesinin ümumi sxemi, torpaq əmələgətirən amillər: Plan: 1. Torpaqəmələgəlmə prosesinin ümumi sxemi 2. Maddələrin bioloji dövrəsi 3. Torpaqəmələgətirən amillər Mənbə[1,2,3,4]	2	2		
4	Mövzu. Torpaqda üzvi hissənin əmələgəlməsi, mənşəyi və tərkibi Plan: 1. Torpaq humusu haqqında anlayış 2. Humus əmələgəlməsinin mərhələləri 3. Humus tərkibinə daxil olan birləşmələr Mənbə [1,2,3,4]	2	2		
5	Mövzu. Torpağın kimyəvi tərkibi və radioaktivliyi Plan: 1. Torpağın kimyəvi tərkibi ilə süxurun kimyəvi tərkibi arasındakı fərq 2. Torpağın maye, bərk və qaz fazası 3. Torpaqda olan mikroelementlər 4. Torpağın radioaktivliyi Mənbə [1,2,3,4]	2	2		
6	Mövzu. Torpağın udma tutumu: Plan: 1. Torpağın mexaniki udma tutumu 2. Torpağın fiziki udma tutumu 3. Torpağın kimyəvi udma tutumu 4. Torpağın fiziki-kimyəvi (mübadiləvi) udma tutumu 5. Torpağın bioloji udma tutumu 6. Əsaslarla doymuş və doymamış torpaqlar Mənbə [1,2,3,4]	2	2		
7	Mövzu. Torpağın turşuluq və qələvəlik xassəsi (torpaq reaksiyası) Plan: 1. Torpaq reaksiyası 2. Torpaq turşululuğu 3. Torpaq qələvəliyi 4. Torpağın buferlik qabiliyyəti Mənbə [1,2,3,4]	2	2		
8	Mövzu. Torpağın fiziki və fiziki-mexaniki xassələri Plan: 1. Torpağın xüsusi çəkisi 2. Maddələrin həcm çəkisi 3. Torpaq məsaməliyi	2	2		

	4. Torpağın fiziki-mexaniki xassələri Mənbə [1,2,3,4]				
9	Mövzu. Torpağın su, hava və istilik rejimi. Torpaq məhlulu Plan: 1. Torpağın rütubət tutumu 2. Torpaqda rütubətin növləri 3. Torpaqda su rejimi 4. Torpaq məhlulu və onun ayırma metodları 5. Torpaq məhlulunun əsas göstəriciləri 6. Torpaq havası və onun xassələri 7. Torpağın istilik xassələri və istilik rejimi Mənbə [1,2,3,4]	2	2		
10	Mövzu. Azərbaycan Respublikasının torpaq fondu Plan: 1. Respublika torpaqlarının təsnifatı 2. Respublikanın əkinə yararlı torpaqları Mənbə [1,2]	2	2		
11	Mövzu. Torpağın coğrafi yayılma qanunauyğun - luqları Plan: 1. Torpağın üfüqi zonallıq qanunu 2. Torpağın şaquli zonallıq qanunu 3. Torpaq fəsiyaları, vilayətləri, əyalətləri Mənbə [1,2,3,4]	2	2		
12	Mövzu. Ekvatorial və subekvatorial qurşaqların torpaq örtüyü Plan: 1. Ekvatorial qurşağın torpaq örtüyü 2. Subekvatorial qurşağın torpaq örtüyü 3. Ferralitləşmə prosesi Mənbə [1,2,4]	2	2		
13	Mövzu. Tropik qurşağın torpaq örtüyü Plan: 1. Tropik qurşağın torpaq örtüyünün ümumi səciyyəsi 2. Yarımsəhra və səhra zonasının torpaq örtüyü Mənbə [1,2,4]	2	2		
14	Mövzu. Subtropik qurşağın torpaq örtüyü Plan: 1. Subtropik qurşağın torpaq örtüyünün ümumi səciyyəsi 2. Subtropik qurşağın torpaq örtüyünün sektorlar üzrə paylanması Mənbə [1,2,4]	2	2		
15	Mövzu. Subboreal, boreal və qütb qurşaqlarının torpaq örtüyü. Plan: 1. Subboreal qurşağın torpaq örtüyü 2. Boreal qurşağın torpaq örtüyü 3. Qütb qurşağının torpaq örtüyü Mənbə [1,2,4]	2	2		
	Cəmi 60	30	30		

XI. Fənn üzrə tələblər:

Yer kürəsinin torpaqlarının xüsusiyyətlərini mənimsəmək və onların coğrafi paylanmasını öyrənmək.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

1. Torpaq əmələ gətirən amilləri şəhr edir;
2. Torpaqların təsnif olunma səbəblərini dərk edir;
3. Torpaq tiplərini öyrənir;
4. Torpaqların coğrafi paylanmasını şərh edir

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. İmtahan sualları

1. Elmin predmeti, məqsədi və vəzifələri, inkişaf tarixi
2. Torpaşünashq fənninin qarşısında duran əsas vəzifələr
3. Torpaşünashq elminin tədqiqat metodları
4. Aşınma və onun növləri
5. Torpağın mexaniki tərkibi
6. Torpağın mineroloji tərkibi
7. Torpağın morfoloji əlamətləri
8. Torpaqəmələgəlmə prosesinin ümumi sxemi
9. Maddələrin bioloji dövrəsi
10. Torpaqəmələgətirən amillər
11. Torpaq humusu haqqında anlayış
12. Humus əmələgəlməsinin mərhələləri
13. Humus tərkibinə daxil olan birləşmələr
14. Torpağın kimyəvi tərkibi ilə sükurun kimyəvi tərkibi arasındakı fərq
15. Torpağın maye, bərk və qaz fazası
16. Torpaqda olan mikroelementlər
17. Torpağın radioaktivliyi
18. Torpağın mexaniki udma tutumu
19. Torpağın fiziki udma tutumu
20. Torpağın kimyəvi udma tutumu
21. Torpağın fiziki-kimyəvi (mübadiləvi) udma tutumu
22. Torpağın bioloji udma tutumu
23. Əsaslarla doymuş və doymamış torpaqlar
24. Torpaq reaksiyası
25. Torpaq turşululuğu
26. Torpaq qələvəliyi
27. Torpağın buferlik qabiliyyəti
28. Torpağın xüsusi çəkisi, maddələrin həcm çəkisi
29. Torpaq məsaməliyi
30. Torpağın fiziki-mexaniki xassələri
31. Torpağın rütubət tutumu, Torpaqda rütubətin növləri
32. Torpaqda su rejimi
33. Torpaq məhlulu və onun ayırma metodları
34. Torpaq məhlulunun əsas göstəriciləri
35. Torpaq havası və onun xassələri
36. Torpağın istilik xassələri və istilik rejimi
37. Respublika torpaqlarının təsnifatı
38. Respublikanın əkinə yararlı torpaqları
39. Torpağın üfüqi zonallıq qanunu
40. Torpağın şaquli zonallıq qanunu
41. Torpaq fəsiyələri, vilayətləri, əyalətləri
42. Ekvatorial qurşağın torpaq örtüyü
43. Subekvatorial qurşağın torpaq örtüyü
44. Ferralitləşmə prosesi
45. Tropik qurşağın torpaq örtüyünün ümumi səciyyəsi

46. Yarımsəhra və səhra zonasının torpaq örtüyü
47. Subtropik qurşağın torpaq örtüyünün ümumi səciyyəsi
48. Subtropik qurşağın torpaq örtüyünün sektorlar üzrə paylanması
49. Subboreal və Boreal qurşağın torpaq örtüyü
50. Qütb qurşağının torpaq örtüyü

Kollokvium I (11.11.2025 tarixinədək keçirilən mövzular üzrə):

1. Elmin predmeti, məqsədi və vəzifələri, inkişaf tarixi
2. Aşınma və onun növləri
3. Torpağın mexaniki tərkibi
4. Torpağın morfoloji əlamətləri
5. Torpaqəmələgəlmə prosesinin ümumi sxemi
6. Maddələrin bioloji dövrəsi
7. Torpaqəmələgətirən amillər
8. Humus əmələgəlməsinin mərhələləri
9. Torpağın kimyəvi tərkibi ilə sūxurun kimyəvi tərkibi arasındakı fərq
10. Torpağın maye, bərk və qaz fazası
11. Torpaqda olan mikroelementlər
12. Torpağın mexaniki udma tutumu
13. Torpağın fiziki udma tutumu
14. Torpağın fiziki-kimyəvi (mübadiləvi) udma tutumu
15. Əsaslarla doymuş və doymamış torpaqlar

Kollokvium II (16.12.2025 aralığında keçirilən mövzular üzrə):

1. Əsaslarla doymuş və doymamış torpaqlar
2. Torpaq turşululuğu
3. Torpaq qələvəliyi
4. Torpağın buferlik qabiliyyəti
5. Torpağın xüsusi çəkisi, Maddələrin həcm çəkisi
6. Torpaq məsaməliyi
7. Torpağın fiziki-mexaniki xassələri
8. Torpağın rütubət tutumu, Torpaqda rütubətin növləri
9. Torpaqda su rejimi
10. Torpaq məhlulu və onun ayırma metodları
11. Torpaq məhlulunun əsas göstəriciləri
12. Torpaq havası və onun xassələri
13. Torpağın istilik xassələri və istilik rejimi
14. Respublika torpaqlarının təsnifatı
15. Respublikanın əkinə yararlı torpaqları

“Torpaq coğrafiyası” fənninin sillabusu “Coğrafiya müəllimliyi” ixtisası (proqramları üzrə) tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir.

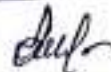
Sillabus “Coğrafiya və onun tədrisi metodikası” kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (12 Sentyabr 2025-ci il, protokol № 01).

Fənn müəllimi:

b/m Q.A.Əmənov

Kafedra müdiri:

dos. S.Q.Əzizov